

Rad na ulozi Karle u predstavi Herverova noć

Matoković, Marijana

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, The Academy of Arts Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Umjetnička akademija u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:134:378296>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
UMJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU
ODSJEK ZA KAZALIŠNU UMJETNOST
STUDIJ KAZALIŠNE UMJETNOSTI SMJER: GLUMA I
LUTKARSTVO

MARIJANA MATOKOVIĆ

RAD NA ULOZI KARLE U PREDSTAVI
HELVEROVA NOĆ

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. art. Jasmin Novljaković

Osijek, 2016.godina

Hvala

mojoj obitelji, roditeljima Vesni i Damiru, bratu Matiji na podršci i motivaciji, baki i djedu na doniranom namještaju i rekviziti za opremanje predstave.

Gradskom kazalištu Požega i svim suradnicima na predstavi na prepoznavanju potencijala da *Helverova noć* postane više od ispita.

I Vanji Jovanoviću na ukazanom povjerenju za kreiranje uloge Karle.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. HELVEROVA NOĆ.....	2
2.1. O AUTORU.....	2
2.2. O DRAMI - UKRATKO.....	3
2.3. O PREDSTAVI <i>HELVEROVA NOĆ</i>	3
2.4. JOŠ O PREDSTAVI IZ POLJSKIH IZVORA.....	4
2.5. „MARIJANINA I VANJINA <i>HELVEROVA NOĆ</i> “.....	5
2.6. OD TEKSTA DO ISPITA I PREDSTAVE.....	7
3. GLUMICA - LIK - ULOGA	9
3.1. GLUMICA.....	9
3.2. LIK.....	13
3.3. ULOGA.....	16
3.4. SCENSKI POKRET.....	19
3.5. SCENSKI GOVOR	19
4. VIZUALNO OBLIKOVANJE.....	21
4.1. KOSTIM	21
4.2. FRIZURA I ŠMINKA.....	23
4.3. SCENOGRAFIJA.....	25
4.4. GLAZBA I VANJSKI ZVUKOVI.....	28
5. ZAKLJUČAK.....	29
6. POPIS SLIKA.....	30
7. INTERNET IZVORI.....	30
8. LITERATURA.....	30
9. SAŽETAK.....	31
10. SUMMARY.....	31

1. UVOD

„Znam da ništa ne znam.” (Sokrat)

Pet godina nakon upisa studija glume i lutkarstva na Umjetničkoj akademiji u Osijeku, mogu reći da sam provela punih pet godina intenzivnog učenja, vježbanja, isprobavanja i istraživanja u području glume i lutkarstva. Sokrat se čitav život bavio učenjem i proučavanjem života, a kao jedan od zaključaka rekao je: „Znam da ništa ne znam.” Kada je u pitanju gluma i kazališna umjetnost, ali i sam život, mislim da se mogu povezati sa Sokratom. Nakon pet godina otkrivanja, otkrila sam koliko toga još ima i da bavljenje glumom uključuje otkrivanje, istraživanje, probavanje, ponavljanje, padanje, uspinjanje, sumnjanje i preispitivanje. Zbog svih tih navedenih glagolskih imenica mogu reći da je gluma za mene najljepši i najizazovniji zadatak kojeg sam do sad odabrala u životu.

U ovom diplomskom radu pokušat ću se pismeno osvrnuti na glumu i na glumački proces kreiranja uloge Karle u predstavi *Helverova noć*, autora Ingmara Villqista. Za analizu postupaka koristit ću će literaturom (Stanislavski, K.S. *RAD GLUMCA NA SEBI I*, CEKADE, 1989., Stjepanović, B., *GLUMA III; Igra, Lik*, IVPE CETINJE, 2014. treće izdanje) i vlastitim iskustvom iz procesa rada. Bavit ću se opisom glumačkog procesa rada na ulozi Karle i analizom koraka koje sam poduzimala za kreiranje uloge. S obzirom da predstava još uvijek igra i sama uloga Karle ima daljnji razvoj i nakon diplomskog ispita i tu činjenicu ću uključiti analizu procesa kreiranja uloge.

2. HELVEROVA NOĆ

U ovom poglavlju obrađuju se informacije vezane uz autora teksta, kratki opis drame, postavljanje predstave u Marijaninoj i Vanjinoj verziji i opis postupaka od teksta do ispita i predstave.

2.1. O AUTORU

Ingmar Villqist¹ (pravo ime Jarosław Świerszcz) je poljski dramatičar, redatelj i sveučilišni profesor koji je završio povijest umjetnosti. Rođen je 1960. u Chorzowu u Poljskoj. Diplomirao je na Sveučilištu u Wrocławu. 1980. napisao je svoju prvu priču „Nalog za nabavu” koja je objavljena u tjedniku „Student” (br 6/1980) i to je ujedno njegov književni debi. Godine 1989. postao je umjetnički ravnatelj Zavoda za likovne izložbe u Katowicama. Bio je kustos brojnim samostalnim i skupnim izložbama suvremenih poljskih i stranih umjetnika, među ostalima, 1994. bio je kustos u poljskoj izložbi na Bijenalu u Sao Paulu.

Od 1988. do 2001. radio je kao likovni kritičar sa spisima umjetnosti „umjetnost”, „projekt”, „Exit”, „Format”, „Silesia”, „integracija”, „Da i ne”, „show”, „kreativnost”, „Tygodnik Powszechny”, „Gazeta Wyborcza” „Art & Buissnes” glavni „Marie Claire”. Urednik (1990.-1991.) kvartalno umjetnički „BWArt”. Od 2013. kolumnist je Gazeta Wyborcza u Katowicama i dvomjesečnika „Style”, član uredništva tromjesečnog „Tvornici Šleskoj.”

Predavao je povijest umjetnosti dvadesetog stoljeća na Akademiji likovnih umjetnosti u Krakowu i Katowicama (1991.-1997.), te u Varšavi (1997.-2004.). Od 2004. godine, predavač na Fakultetu za radio i televiziju. Sveučilište K. Kieslowski Silesian u Katowicama.

Godine 1994. bio je zamjenik ravnatelja Umjetničke galerije „Zachęta” u Varšavi. Budući da je bio član Međunarodnog udruženja likovnih kritičara (AICA), a kasnije je član upravnog odbora poljske sekcije AICA. 1994.-1995. radio je s programom Polonia poljskoj televiziji.

Aktivno se bavi pisanjem drama, a prva je bila *Vernisaz* (1988.). Potom slijede *Kostka smalcu z bakaliami* (1995.), *Helverova noć*, *Oskar i Ruth*, *Lemury* (1999.), *Beztlencowce*, *Fantom*, *Bez tytułu*, *Cynkweiss* (2000.), *Entartete Kunst*, *Preparaty* (2001.), *Helmucik*, *Sprawa miasta Ellmit* (2002.), *Archipelag wysp pingwinich* (2003.), *Kompozycja w słońcu* (2007.), *Czarodziejka z Harlemu*, *Kompozycja w błękitcie* (2008.), *Oddychaj ze mną*, *Stile Nacht* (2009.), *Taka fajna dziewczyna jak ty*,

¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Ingmar_Villqist, 25.2.2016.

Święta noc (2010.), *Złote wesele* (2011.), *Echnaton i Eris* (2012.), *Miłość w Königshütte* (2012.), *Niebiański raj*, *Jednoaktówka świąteczna III* (2013.), *Chłopiec z labędziem* (2015.).

2.2. O DRAMI - UKRATKO

Drama *Helverova noć* nastala je 1999. godine, a napisao ju je Jarosław Świerszcz pod pseudonimom Ingmar Villqist. Prvi puta je izvedena kao studentski ispit, a zatim ubrzo postavljena i u profesionalna kazališta. Do sad je postavljana diljem Europe - u Poljskoj (Krakow), Češka (Prag - 2005.), Ujedinjeno Kraljevstvo (London, White Bear theatre - 2003., York theatre - 2014.), Bosna i Hercegovina (Sarajevo - 2004.) i u Hrvatskoj po prvi puta u Požegi 30.10.2015.

Iako je priča *Helverova noć* smještena u tridesete godine prošlog stoljeća kada je bio pokret fašizma, u tekstu nikad nije navedeno isključivo o kojem fašističkom pokretu se radi. Na taj način autor ostavlja prostor za sve generacije da može smjestiti ovaj komad i u suvremeni kontekst jer ono što je suština jest zaludenost mladića s posebnim potrebama jednim sustavom koji je beskompromisan i njegov odnos s djevojkom koja skrbi za njega. Kroz tekst se ne definira na početku u kakvom su oni odnosu, samo u didaskalijama piše da je on tridesetogodišnji mladić, a ona nešto starija od njega. Kako radnja protječe saznajemo u kakvom su oni odnosu i zašto stanuju skupa. U jednom trenutku ona mu je poput majke, sestre, ali i supružnice. Na kraju saznajemo da se skrbi za njega kao svojevrsna pokora za gubitak vlastitog djeteta. Tekst progovara o užasima totalitarnog režima i ljepoti odnosa između dvoje ljudi. Ispreplitanjem toga dvoje dobiva se dramski tekst koji nikoga ne ostavlja ravnodušnim, kako glumce tako ni publiku.

2.3. O PREDSTAVI *HELVEROVA NOĆ*²

Helverova noć je glas autora o pravu čovjeka da bude drugačiji. Drama o ljudima pod pritiskom. U mračnoj, klaustrofobičnoj sobici dvije osobe žive boreći se za svakodnevno preživljavanje. Za Karlu je briga za bolesnog Helvera cijena za oprost zbog životnih neuspjeha. Djetinjastog Helvera fascinira grupni fanatizam i posebno ga privlači nasilje i okrutnost. Uskoro oboje postaju žrtve ideološke mržnje. „*Helverova noć*“ se smatra jednom od najuspješnijih poljskih suvremenih drama. Na sceni je dvoje junaka – Karla i Helver, ali ima ih jako puno i izvan scene i makar ih ne vidimo, njihovo je sudjelovanje vrlo intenzivno, jer u konstrukciji drame su dvije akcije. Ta vanjska, koje naizgled nema, smješta dramu u vremenu i „povijesnom“ kontekstu. Ona je i pokretač, motor druge akcije koja se događa na sceni u Karlinom stanu. Čujemo zvukove uličnih manifestacija, gradske

² <http://gkp.hr/repertoar/221-helverova-noc.html>, 25.2.2016.

glazbe, krikove prestrašenih ljudi koje izvlače iz stanova. Ono što je u stanu je u kontrastu s vanjskim svijetom – u Karlinom stanu je tiho i uredno, život teče organizirano do posljednjeg detalja. Akcija se završava kad se obje akcije (vanjski i unutarnji svijet) susretnu, a emocije dostižu kulminaciju.

Jasmin Novljaković

2.4. JOŠ O PREDSTAVI IZ POLJSKIH IZVORA³

Helverova noć je prvijenac poljskog dramatičara koji se potpisuje pod pseudonimom Ingmar Villqist (Jarosław Świerszcz). Kao što naslov sugerira, zaplet drame odvija se u jednoj noći. Komad je pisan po uzoru na grčki princip triju cjelina (vrijeme, mjesto, radnja). Radnja je međutim suvremena, univerzalna i metaforička. Dvije su osobe, majka i sin koji žele bliskost, razumijevanje, uzajamnu ljubav, ali i bol. On se vraća kući. Sudjelovao je u demonstracijama koje se čuju kroz prozor protiv mrcina. Tko su te mrcine? Nejasno je koliko vojne i političke snage djeluje u vanjskom svijetu koje će ih mučiti i na kraju istrijebiti. On je fasciniran vojnim napravama, koje koristi sa zadovoljstvom. Nepromišljeno prihvaća brutalnost nadređenih. Užasnuta njegovom pričom, Karla uzaludno pokušava skrenuti pozornost Helveru. On odbija jesti, ne želi se odmoriti. Odjednom ju počinje podučavati vježbama koje je naučio. To čini nesvjesno grubo i žestoko. Karla to prihvaća jer vidi da on to čini za njezino dobro. Helver je načuo glasine da je i on „mrcina“, ali to sigurno ne može biti istina. „Mrcina“ ne zna stajati mirno i puzati. Karla to može. Ne skroz, ali će uskoro naučiti. Nakon kratkog ispada bijesa Helver se smiruje. Nakon toga napad obuzima Karlu. Kao povod koristi nestajanje fotografije njezina muža iz starijih dana. Počinje ga udarati šakama i vrijeđati ga. S razvojem radnje saznajemo da je Helveru od rođenja potrebna stalna psihijatrijska skrb.

U umjetnosti Villqist savršeno isprepliće obiteljsku tragediju s analizom ljudskog stanja koje je podvrgnuto totalitarnom društvenom sustavu. Ovako napisane uloge daju dovoljno prostora glumcima koji mogu sa zadovoljstvom kreirati svoje uloge. To su psihološki slojeviti likovi i izazov za svakog glumca. Na čelu je majka, što je također zanimljivo da se uvodi ženska heroina. Karla nosi na svojim krhkim leđima najteži teret i donosi konačno tragičan izbor: odabrati između zla i zla.

³<http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=52718> - 25.2. 2016.

2.5. „MARIJANINA I VANJINA *HELVEROVA NOĆ*”

Helverova noć je diplomski rad iz glume Marijane Matoković i Vanje Jovanovića koji je zaživio i kao predstava u Gradskom kazalištu Požega gdje je po prvi puta izveden taj tekst u Hrvatskoj 30. listopada 2015. godine pod mentorstvom Jasmina Novljakovića.

AUTORSKI TIM:

Tekst: Ingmar Villqist

Mentor i prijevod: Jasmin Novljaković

Helver: Vanja Jovanović

Karla: Marijana Matoković

Kostimografija i scenografija: Zdenka Lacina

Oblikovanje svjetla: Goran Krmpotić

Oblikovanje zvuka: Dario Hak

Scenski poslovi: Renato Pok, Marija Matijanić

Garderoba: Ljiljana Rodić

Dizajn plakata i knjižice: Dario Hak

GRADSKO KAZALIŠTE POŽEGA

PREMIJERA

30. LISTOPADA 2015.
U 20.00 SATI

HELVER NOVA

tekst: Ingmar Villqist

mentor i
prijevod: Jasmin Novljaković

igraju: Marijana Matoković
Vanja Jovanović

N VA Ć

kazališna sezona 2015. /2016.

Slika 1: Plakat predstave *Helverova noć*

2.6. OD TEKSTA DO ISPITA I PREDSTAVE

Za dramski tekst *Helverova noć* prvi put sam čula od kolege Vanje Jovanovića na kraju prve godine studija glume i lutkarstva. Vanja mi je ispričao da je pronašao ulogu koju želi raditi za svoj diplomski ispit na kraju pete godine i da mi preporuča pročitati komad. Ubrzo mi je donio primjerak teksta i nakon prvog čitanja upitala sam ga želi li raditi skupa sa mnom *Helverovu noć* kao diplomski ispit.

Na trećoj godini studija upoznali smo profesora Jasmina Novljakovića i doznali da ima iskustva u radu na poljskim tekstovima, štoviše, da je upoznat i s tekstom *Helverova noć*. Pristao je biti nam mentor i time smo otpočeli intenzivnu fazu pripreme ispita. Poslije toga kontaktirali smo ravnateljicu Gradskog kazališta u Požegi i dogovorili suradnju Umjetničke akademije i Kazališta o postavljanju našeg ispita u Požegi. Vanja i ja smo tijekom četvrte godine imali samostalne čitaće probe, istraživali druge postavke *Helverove noći* po kazalištima, tražili u svojoj okolini i životu sve što bi nam moglo pridonijeti u kreiranju našeg *Helvera i Karle*.

Složili smo se oko toga da želimo realizam u predstavi, s pravom scenografijom iz tridesetih godina, s pravom rekvizitom i kostimima iz tog doba. Istražili smo kakvo je uređenje domova bilo u to doba, kakva se odjeća nosila i što sve ulazi pod radnički stan u Poljskoj u tridesetim godinama. Otkrili smo da u slavonskim selima postoje još uvijek sačuvani stari kredenci koji bi mogli odgovarati za našu scenografiju i da u bakinoj kući imam dosta starinskih predmeta koje možemo iskoristiti. U podrumu, na Likovnom odsjeku na Umjetničkoj akademiji pronašli smo slobodnu prosotriju za probe. Soba je bila ispunjena drvenim štafelajima i ispunjena vlagom - savršeno veličinom i izgledom za prve probe i kreiranje stana *Karle i Helvera*. Postepeno smo uređivali prostor prema opisu iz teksta. U obilasku po slavonskim selima, uspjeli smo pronaći kredenac i namještaj koji nam odgovaraju veličinom i izgledom. Uslijedilo je veliko čišćenje svega i dovođenja u red. Razlog zašto mislim da je sve to važno spomenuti jer smo uistinu samostalno se potrudili opremiti prostor u kojem ćemo provoditi vrijeme, u kojem ćemo imati probe i u kojem ćemo stvoriti „život” *Karle i Helvera*. Kasnije nam je to koristilo i u glumačkom procesu da je to uistinu stan u kojem njih dvoje stanuju. Prilikom svog tog traganja stalno su nam na pameti bili *Karla i Helver* i to je svakako doprinijelo krajnjem rezultatu postavljanja kakav je to život *Karle i Helvera*.

Osim opremanja scenografije, razgovarali smo i sa profesoricom Zdenkom Lacinom koja nam je pomogla da ujednačimo stilski sve elemente, kostime, scenografiju i rekvizitu. Pomogla nam je

pronaći kostime koji odgovaraju nama i priči i pomogla je odabrati detalje za opremanje stana poput boje zidova, savjeta kako obojati blende starinskim valjkom, kakve zavjese staviti da se dobije punina prostora. Također smo razradili skicu za blende zidova koje smo dali izraditi u Požegi kod stolara. Detaljnija razrada vizualnog oblikovanja predstave opisana je u poglavlju 4. VIZUALNO OBLIKOVANJE.

Posljednja faza priprema odvila se u Požegi. Deset dana prije premijere stigli smo u Požegu gdje smo se posvetili završetku procesa rada. Kada smo stigli u Požegu, tamo su nas dočekale izrađene blende zidova, vrata i prozora koje smo uredili bojanjem. Prilagodili smo probe novom prostoru i novim okolnostima. Uglavnom se mizanscen nije mijenjao naspram onoga što smo postavili u Osijeku, ali bilo nam je bitno naviknuti se na to da nismo više u maloj podrumskoj sobi, već u puno većem prostoru. Kako postići dojam da smo i dalje u malenom stanu, a da nas svejedno čuje svatko do posljednjeg reda i da gledatelj ima dojam da gotovo voajerski gleda u Karlin i Helverov život? Imali smo deset dana za to pronaći. S obzirom da smo Vanja i ja u tih deset dana skupa stanovali i da smo većinu vremena provodili skupa na neki način smo prenijeli Karlu i Helvera i u privatan život. Izolirali smo se u kazalištu, posvetili probama i organizaciji svega. Imali smo cijelo vrijeme podršku profesora Novljakovića i profesorice Đurinović, koji su nam ujedno pomagali u sastavljanju cjeline ispita i osjećaja za ritam i tempo predstave.

30. listopada 2015. godine u 20 h imali smo prvu javnu izvedbu pred publikom i ujedno diplomski ispit pred komisijom s Akademije. Poslije prve izvedbe trema je gotovo nestala i već slijedeći dan, repriza je bila puno opuštenije. Ono što je korisno bilo, je to da smo dobili priliku igrati diplomski ispit više puta tijekom sezone i mogli smo prije svake izvedbe doraditi stvari koje smo mislili da mogu bolje. To nas je nagnalo da svaki put se trudimo biti bolji, točniji i istinitiji. U traganju smo svaki put iznova, dodajemo detalje, tražimo okidače kako to odigrati baš taj dan kad igramo i to sve u želji da Karla i Helver uistinu zažive u našoj interpretaciji.

3. GLUMICA - LIK - ULOGA

U ovom poglavlju opisat ću analizu sebe kao glumice, analizu lika i okolnosti u kojima se nalazi i na kraju analizu glumačkih sredstava kojima kreiram ulogu Karle.

3.1. GLUMICA

„Razmišljati valja mnogo pre nego što se liku pristupi...” (Zeami)

A šta da glumac učini sa svojim ličnim karakteristikama po kojima je uvijek sličan sebi, a nedovoljno sličan likovima koje igra ili bi da igra? Ako već igra konkretne likove, treba da im se prilagodi pomoću spoljne i unutrašnje karakterizacije i tzv. transformacije, a ako je lična karakteristika do te mjere dominantna i nepromjenljiva, onda neka glumac bude svjestan toga i igra ono što može. (Stjepanović, B., GLUMA III; Igra, IVPE CETINJE, 2014. treće izdanje, str 39.)

Veliki nesporazumi i lične tragedije nastaju ako apsolutizujemo stav da glumac ne smije biti sličan sebi. „Ima nešto što trajno postoji, nezavisno od varijacija svojstava i funkcija, nezavisno od prelaska s jedne aktancijalne funkcije na drugu: a to je glumac, prisustvo i fizička jedinstvenost glumca.” (AI) Tim konkretnim prisustvom i fizičkom jedinstvenošću, svidalo se to nekome ili ne, glumac je u stanju da onome što je literarna fikcija ili „tačka susreta relativno nezavisnih funkcionisanja” da oblik, pa na kraju i dušu živog bića koje je kao konkretnog čovjeka, djelatnika moguće opažati i doživljavati. Kad je to tako, onda znači da je lični psihofizički identitet glumca onaj činilac koji je nezaobilazan. To najprije treba da postane jasno studentima glume i glumcima koji sebe moraju upoznati i zbog toga biti radosni, ili se makar s tim pomiriti.

(Stjepanović, B., GLUMA III; Igra, IVPE CETINJE, 2014. treće izdanje, str. 39-40)

U ovom glumačkom procesu rada na ulozi Karle pošla sam najprije od teksta. Nakon prvog čitanja imala sam određene impresije o samoj priči, o liku Karle i o ideji tko je Karla i kako ju igrati. Od prvog čitanja do početka rada prošlo je više od dvije godine. Prvi korak nakon čitanja bio je donošenje odluke da to želim raditi kao diplomski ispit s Vanjom i da želim proučiti što je tu autor htio reći i to pokušati prenijeti na scenu. Stoga mislim da mi je za ovu ulogu itekako doprinijelo „mnogo razmišljati prije nego se liku pristupi”. Jedan od glavnih razloga je bio što nakon pročitanoog teksta mogla sam zamisliti Vanju i mene da možemo igrati odnos koji je upisan u tekstu. Također i to da imam priliku kreirati lik Karle prema svojoj ideji, igrati jednu ozbiljnu, čvrstu, sta-

menu ženu koja većinu vremena trpi, a onda pukne. Izazov mi je bio pokušati trpiti, koja je granica, koja je prava mjera, kako ne pretjerati? Fizički sam visine poput Vanje i izgledam nešto starije od njega, što je između ostalog navedeno u autorovom opisu Karle naspram Helvera. Odlučili smo tu razliku još povećati kostimskom prilagodbom, frizurom i samom glumom. Radi se o tome da sam se morala posvetiti točnom iščitavanju radnji koje Karla obavlja kako bismo dobili slijed događaja kako su napisani u tekstu i ne samo to nego kako bi Karla u mojoj interpretaciji zaživjela kao moguća verzija čovjeka na sceni. Imala sam privilegiju kreirati ljudsko biće sa opisanim karakteristikama u tekstu i to živjeti punih sat i petnaest minuta. S obzirom na opis Karle u tekstu, imam nešto manje godina od nje i nemam crnu kosu, ali zaključila sam da to nije ključno za tu ulogu i da s obzirom na odabir Vanje kao Helvera da mogu odgovarati opisu Karle.

Krenuli smo skupa u analizu teksta, u dijeljenje teksta na manje cjeline - odlomke. Kako se čitava radnja odvija na jednom mjestu i u jednom vremenskom periodu odlomke smo dijelili prema događajima. U svakom odlomku smo definirali tko je jača sila i tko što želi. Često su nam pomagale didaskalije koje su pisane vrlo opširno i detaljno, a za neke situacije smo morali sami izmaštati razloge bivanja na sceni i radnji koje obavljam. Također smo jedan dio vremena posvetili istraživanju tog vremenskog perioda, kako su tad ljudi izgledali, koji su im bili interesi, kakva je to radnička klasa, što su radili, kako su provodili vrijeme, kako je izgledalo pred nadolazeći rat. Čitav proces istraživanja obuhvaćao je iščitavanje knjiga koje su vezane za taj period tridesetih godina, gledanje filmova, fotografija, razgovor s ljudima koji povijesno znaju više o tom periodu, razgovor s profesorom Novljakovićem o poljskim običajima (naročito po pitanju hrane). S obzirom da niti Vanja niti ja nismo živjeli u to vrijeme morali smo se dodatno informirati. Ne radi se tu samo o povijesnim činjenicama nego i o životu osoba s poremećajem u razvoju. Vanja se informirao kod kolegice o kojoj vrsti poremećaja se radi kod Helvera. S obzirom da nije napisana točna dijagnoza koju ima, ali iz opisanih simptoma može se zaključiti da se radi o blagoj mentalnoj retardaciji s elementima autizma.

Moj zadatak je bio proučiti ljude koji se skrbe za takve ljude.

Kako privatno nemam u blizini nekoga s takvim problemima počela sam čitati, gledati filmove s takvom tematikom. Najbliže iskustvo tog tipa je skrb za baku i djedove koji su prije smrti bili nemoćni. U tim situacijama imala sam priliku vidjeti što znači biti pored nekog 24 sata, brinuti se o nekome, što znači kada odluta, kada ima napadaje, kada te ne prepoznaje, kada se pogubi i zamjeni te s nekim ili te prepozna i razveseli se. Sve te situacije sam proživjela i podsjetile su me jako na opis suživota Karle i Helvera. Svoje emocionalno pamćenje nastojala sam iskoristiti i za stvaranje scenskog života Karle i Helvera. Vjerojatno i tu leži dijelomični razlog zašto sam se odlučila raditi

na ulozi Karle, iz potrebe da to svoje privatno iskustvo preusmjerim i na scenu. Naravno, ne doslovno, ali u skladu s pričom vjerodostojno.

- Prije svega, valja shvatiti šta se podrazumijeva pod riječima "date okolnosti" - rekao je Šustov. To je fabula komada, njegove činjenice, događaji, epoha, vrijeme i mjesto radnje, uvjeti života, naše glumačko i rediteljsko shvaćanje komada, ono što dodajemo u svoje ime, mizanscena i inscenacija, dekor i kostimi, rekviziti, osvjetljenje, šumovi i zvuci i tako dalje, i tako dalje, sve što se predlaže glumčevoj pažnji u njegovu stvaranju.

(Stanislavski, K.S. *RAD GLUMCA NA SEBI I*, Radnja. Kad bi. Date okolnosti., CEKADE, 1989., str. 66.)

Svaki čovjek u svome životu vidi ne jednu, nego mnogo katastrofa. Sjećanje na njih pamćenje čuva, ali ne u svim pojedinostima, nego samo u ponekim crtama koje su ga najviše pogodile. Od mnogih, tako zaostalih tragova proživljenog stvara se jedno - veliko, zgusnuto, prošireno i produbljeno sjećanje na istovrsna osjećanja. U tome sjećanju nema ničeg suvišnog, samo ono što je bitno. To je sinteza svih istorodnih osjećanja. Ona se ne odnosi na mali, odvojen, pojedinačan slučaj, već na sve istovrsne. To je sjećanje uzeto u velikom razmjeru. Ono je čistije, gušće, kompaktnije, sadržajnije i oštrije nego li sama stvarnost.

(Stanislavski, K.S. *RAD GLUMCA NA SEBI I*, Emocionalno pamćenje, CEKADE, 1989., str 206.-207)

One situacije koje nisam mogla nadomjestiti iz vlastitog iskustva nastojala sam nadopuniti maštom, datim okolnostima i emocionalnim pamćenjem. Primjerice, nemam to iskustvo da sam izgubila dijete, ili ga se odrekla, ali imam iskustvo izgubljene ljubavi, patnje za nekim, želju da se vrati netko tko mi nedostaje. Znala sam činjenice po tekstu koja je epoha, kojoj klasi pripada Karla, u kakvim uvjetima stanuje, s kim, koja je njezina prošlost i to sam pokušala sve povezati. Ono što mi se također dogodilo, kako smo predstavu nastavili igrati nakon premijere, je to da sam dobila priliku raditi u bolnicama kao klaun doktor i kroz to vidjeti puno više slučajeva bolesne djece, roditelja koji se skrbe za njih, bolesti, nemoći i borbe za život. U jednu ruku mi je to jako pomoglo prilikom ponovljenih igranja jer sam si pojedine situacije mogla još više približiti. Jedan od primjera je opis Karlina kćeri koja je u tekstu opisana kao majmunčić. Kada sam zamišljala kako izgleda to dijete, pronašla sam jednu fotografiju na internetu gdje maleno dijete uistinu podsjeća na majmunčića i uvijek bih imala tu sliku u glavi kada bih opisivala dijete. Nekoliko mjeseci nakon premijere bila sam u viziti u jednoj bolnici i na odjelu intenzivne njege sam u roku dva tjedna primjetila jednu

djevojčicu koja je bila oba puta tamo. Igrom slučaja ime joj je bilo Karla. Znam da smo joj pjevali i prvi u drugi put dok je ona bespomoćno ležala, ali je lagano otvorila oči dok smo joj pjevali. Izgledala je krhko, sa ukrivo izraslim rukama i nogama, izbočenim zubićima na van i čudno oblikovanom lubanjom. Od tog trenutka mi se urezalo da je tako moglo izgledati Karlino dijete kojeg se odrekla i od tada imam malu Karlu u glavi svaki put kad igram Karlu. To je jedan primjer kako glumački proces nije stao nakon premijere, kako mi se neke stvari drastično mijenjaju i da tražim svaki put dalje što više takvih okidača u privatnom životu koje onda mogu prenijeti na scenu.

Zaključno, analizirala sam sebe kao glumicu, koje karakteristike posjedujem koje mi mogu koristiti za kreiranje uloge Karle, što mi nedostaje, što moram izmaštati, što s obzirom na Vanju mogu, a što ne mogu, koje činjenice ne poznajem iz tog perioda. Obavila sam u tom smislu analizu sebe i počela se baviti kreiranjem uloge.

3.2. LIK

Tumačeći dalje pojam, ustanovili smo da je lik oblik opažanja i doživljavanja svijeta, odnosno struktura „koja istodobno predstavlja osnovicu čovjekove zbilje i omogućuje njenu spoznaju”. Lik je, prema tome, vid neposredne, u konkretnim uslovima realizovane primarne, i u svim ljudskim poslovima prisutne, klasifikatorske funkcije koja uvodi red. Osnovna posljedica ovakvog tumačenja je da se u praksi liku pristupa kao dramaturškoglumačkom konstrukcijskom pravilu igre, odnosno jednom od elemenata izbora i nizanja umjetničkih (glumačkih) postupaka, a prije svega nizanja radnji, na osnovu čega lik postaje „činitelj prikladan radnji”, to jest sredstvo da se ispriča neka priča kao partitura radnji, ili izgradi uloga, čiji je izvršilac glumac kao ličnost.

(Stjepanović, B., *GLUMA III; Igra*, IVPE CETINJE, 2014. treće izdanje, str. 35)

Karla - činjenice iz teksta koje se odnose na Karlu

U sljedećem odlomku izvukla sam sve činjenice iz didaskalija i njezinog i njegovog teksta koji se odnose na opis Karle i na opis njezinih postupaka. Iz toga sam crpila najviše informacije kako se posvetiti kreiranju uloge.

1. TKO?

ONA (Karla)

ON: ...Ti nisi moja mama...ni moja gospođa...Ni moja žena...Ali ti si malčice moja mama... malčice moja gospođa.

2. KAKVA?

Nešto starija od NJEGA, crnka, malo viša. Uznemirena je. Vladajući sobom, iako predosjećajući neko zlo. Smirujuće. Oprezno, dobronamjerno. Veoma oprezno. Ja bih legla, ja sam umorna...Nespretno izvodi sve zapovjedi. Već prepadnuta. Nespretno pada na pod. Jako umorna. Pravilno pada na pod. Polako ustaje i molećivo se smješka. Jače. Histerično. Tiho, više za sebe. Žurno ulazi pod stol. Jako tiho. Jako umorna, teško dišući trudi se što savršeniše izvesti NJEGOVE naredbe. Kosa joj je mokra, odjeća također. Kaotično namješta stvari ispod stola. U iščekivanju. ON:...Upropašten život s onom nesretnom djevojkom. Blagonaklono. Blagonaklono. Dobronamjerno i brzo. Osorno. Rezignirano odmahuje rukom. Bijesna. Veoma oprezno. Oštro. Blaže. Naglo skoči, istrčava iz sobe, čuje se udaranje ormara, polica koje pretražuje. Bijesno ulijeće u kuhinju. Bijesna je. Sadistički. Zaprepašteno gleda u pisma i fotografije. Uzbuđeno. ONA: Da, bila sam jako sretna...i jako

zaljubljena. Radosno. Stoje bespomoćno. U grču. Karla sama u kuhinji. Karla nepomična, pomirena sa sudbinom. Prilazi oprezno prozoru. Oči su joj međutim prazne i nepomične. Jecajući, očajno. Užasan krik. Tiše, jeca. Lice joj je okupano suzama.

3. ŠTO RADI?

Predosjeća opasnost. Osluškujе i čeka. ONA čeka. ONA ga promatra mirno, iščekujući. Veoma mirna. Ustaje veoma sporo od stola, prilazi MU, stavljajući mu veoma nježno ruku na rame. Nježno ga odvlači od prozora. ON: Ali, ti se ne brini, ne brini se...Ne brini se. Smješka se. Smije se. vrti glavom i smješka se. Ja bih legla, ja sam umorna...Nespretno izvodi sve zapovjedi. Nespretno pada na pod. Ustaje i nespretno pada. Stoji i teško diše. Pravilno pada na pod. Zamire, njeno tijelo potresaju jecaji. Polako ustaje i molećivo se smješka. Otima se i moli. Otimajući se. Diže se na koljena. Trudi se pod svaku cijenu da se ne uspaniči. Zauzima stav mirno. Žurno ulazi pod stol. Obamre. Trči oko stola. Trudi se što savršenije izvesti NJEGOVE naredbe. Prska se vodom. Kaotično namješta stvari ispod stola. Plače. Plače od bola i užasa. Htjela bi se priljubiti uz njega. Smješka se. Grli ga, miluje, ljubi ga po glavi, milujući ga. Pušta i savršeno sama pleše polku, zaboravljajući se u igri. Još neko vrijeme pleše, zatim pada u stolicu. Rezignirano odmahuje rukom. ON: Uvijek plačeš kad ta gospođa pjeva. Bijesno ulijeće u kuhinju. Viče. Skače, pretražuje kuhinju, trči u sobu, vraća se, prosipa gomilu vojnika na stol, a kutiju baca u kut, trese ga. Podsmjehuje mu se, sada je prava furija. Zaprepašteno gleda u pisma i fotografije. Briše oči. Zaustavlja plač. suzdržava se da ne zaplače. Plane u plač. Suh, prigušen plač, takoreći cviljenje. Plač, nešto u njoj puca. Plač-ridanje. Jecaj. Plač, ridanje...jecaj...plane u plač...kroz suze...jecaj... ONA: ...Jako smo se voljeli...A ja sam je danima držala na rukama, grlila ljubila, pokušavala je nekako smiriti... plač...jecaj...prije pet ujutro sam je odnijela, stavila ispred ulaznih vrata i pobjegla...i pobjegla...jecaj-ridanje...jecaj...Stala sam kao ukopana, htjela sam umrijeti, znaš, da, umrijeti... Počela sam vikati, tući one užasne doktore, sestre urokljivih očiju...jecaj...rida...jecaj...jecaj... glasno...sve bih dala da još jednom vidim onu čudnu, dragu njuškicu...tad sam stvarno umrla... smješka se. Suhi plač. ONA: Naravno da ću ići s tobom i držat ću te za ruku kao i uvijek. ONA: ... Odmah ću ti spremi večeru. ONA se baca na upaljenu baklju, gazi je, polijeva vodom iz posude. Drma ga. Briše oči. Pomaže mu namjestiti ruksak. Pomaže mu staviti novac u cipelu. Pruža mu zastavicu. Suzdržava se od plača. ONA: Reći ćeš mu da te poslala Karla. ON: Da me je poslala Karla. Karla, pa to si ti. Ne zna što da kaže dalje. steže ga i ljubi. Suzdržava se da ne plače. Grli ga,, kao mladenci na fotografiji. Ne uspeva zadržati jecanje, otvara vrata, pokušava ga izgurati, plač. Prilazi oprezno prozoru. Trgne se. Isprekidano jeca. Karla prebire prstima po šarenim

tabletama prosutim na stolnjaku na stolu. Lice joj je napeto, ali taj izraz vješto prikriva srdačnim smješkom, trudeći se da Helvera uvuče u igru, da slaže mozaik. Oči su joj međutim prazne i nepomične. Čak više i ne plače, suze joj same naviru na oči, povremeno tijekom igre zaustavlja jecanje. Isprekidano jecajući. Zadržavajući grčeve. Jecajući. ON: Ne plači, ne plači. Tiše, jeca. ONA ga grli, ljubi. krik, cviljenje, ludilo, pauza-udah-izdah-histeričan krik, cviljenje, pokušava podići Helverovo tijelo, grli Helverovo tijelo, krik prelazi u jecaj, suho, grčevito jecanje, jecanje, jecanje, tiho. Karla zna da je to njezin kraj...Sjedi nepomično, gledajući u gledalište.

Za lik Karle rekla bih da se radi o ženi koja prvenstveno trpi i ima bogat unutarnji život. To se vidi od početka, koliko pokušava odvratiti pozornost Helvera od problema, vidi se da ona ima neku tajnu koju otkrivamo u drugoj polovici. Ona pristaje i na njegove grubosti, sve samo kako bi ga smirila. U prvom dijelu na nekoliko načina mu pokušava prići, polagano, nježno, brižno, ali kad to sve ne uspeva onda postaje grublja pa oštrije reagira. Zna podviknuti, trgnuti ga, sve u namjeri da ga prizove tu i sada. U drugom dijelu puca i iz nje izlazi sve ono što se skupljalo godinama i tu ona puca emotivno, fizički, glasovno prema Helveru. Nakon toga dolazi do smirenja, otkrivanja njezine prošlosti, pakiranja Helvera i opraštanja. Na kraju u puno didaskalija je navedeno jecanje, plač, suze, suhe suze jer iz nje izlaze konačno ono što se godinama taložilo. Na kraju ona ostaje sama sa sobom, spremna za dolazak „onih iz vanjskog svijeta“.

3.3. ULOGA

Ranije smo tvrdili da su lik i uloga nivoi u organizaciji radnje: lik je onaj nivo na kome se konstituiše fiktivni moralni djelatnik prikladan priči, a uloga nivo na kome se iskazuje stvaralaštvo glumca, koji je svojim činjenjem prikladan predstavi. (Stjepanović, B., GLUMA III; Igra, IVPE CETINJE, 2014. treće izdanje, Uvod)

Gluma je jedina umjetnost u kojoj se teško može, zapravo je gotovo nemoguće, jasno razgraničiti tvorca od njegovog djela. Pošto je lik stvoren u dobroj mjeri od glumca samog kao materijala, a i doživljava se kroz njega kao sredstvo komunikacije stvorenog djela sa publikom, onda je nužno da to djelo (u kome čovjek samim sobom podražava čovjeka) ne samo liči na čovjeka, nego da to i bude čovjek sam. (Stjepanović, B., GLUMA III; Igra, IVPE CETINJE, 2014. treće izdanje, str. 30 i 31)

Da bih kreirala ulogu Karle morala sam obuhvatiti nekoliko faktora da bih dosegla razinu „da bude čovjek sam“. Kao što sam već navela, prvi korak je bio susret s tekstom, odluka da to želim raditi, analiza lika Karle kroz tekst prema činjenicama koje je autor napisao u tekstu, prema činjenicama koje sam saznala o tom periodu iz vanjskih izvora, prema činjenicama o takvoj vrsti odnosa i skrbi za nekoga tko ima posebno potrebe. Zatim analiza mene kao glumice i kojim glumačkim sredstvima vladam, a koje moram nadomjestiti, usavršiti, istražiti, naučiti nove. Sljedeći korak je bio učenje teksta i definiranje radnji, potom ulazak u prostor skupa s Vanjom i postavljanje scenu po scenu nastojeći ispoštovati što više opise autora. Također smo se bavili i pronalaženjem tjelesnog prilagođenja. Išćitala sam da je Karla jedna ozbiljna žena i probala ju tražiti u vertikalnom stavu, sjedenju i hodanju. Uslijedilo je nabavljanje scenografije koja epohalno odgovara opisu iz teksta, rekvizite, kostima, frizura, šminka, dodavanje vanjskih zvukova i glazbe i na kraju kada se sve to spojilo, oživjeti Karlu u mojoj interpretaciji.

„Na pozornici treba djelati. Radnja, aktivnost - na tome počiva dramska umjetnost, umjetnost glumca.“ Sama riječ „drama“ na starogrčkom znači „radnja koja se zbiva“. Na latinskom - odgovara joj riječ actio, riječ, čiji je korijen act - prešao u naše riječi aktivnost, aktor,⁴ akt. I tako - drama na pozornici je radnja, radnja koja se zbiva pred našim očima, a glumac, koji je izašao na pozornicu jest taj koji radnju izvodi.

(Stanislavski, K.S. *RAD GLUMCA NA SEBI I*, CEKADE, 1989., str. 54)

⁴ Aktër, na ruskom: glumac (prim. prev.).

„Stoga ću unekoliko promijeniti svoju formulu i reći: na pozornici je potrebno djelati - unutarne i izvanjski.“ (Stanislavski, K.S. *RAD GLUMCA NA SEBI I*, CEKADE, 1989., str. 55)

Tako se ostvaruje jedno od bitnih načela naše umjetnosti koje se sastoji u aktivnosti i djelotvornosti našeg scenskog stvaralaštva i umjetnosti.

Popis radnji koje obavljam tijekom predstave.

Osnovna radnja Karle: Odgajanje Helvera koji ima blagu mentalnu poremećenost u vrijeme nadolazećeg rata u jednosobnom stanu.

Iščekivanje Helvera:

Guljenje krumpira, pogledavanje prema prozoru, pogledavanje prema vratima, preispitivanje gdje bi Helver mogao biti, osluškivanje zvukova koji dolaze izvana, porezivanje prsta tijekom guljenja, cuclanje rane, ponovno pogledavanje prema prozoru, kuhanje juhe.

Provjeravanje Helvera u kakvom je stanju:

Gledanje Helvera, prilaženje, pokušaj uzimanja zastavice.

Odvraćanje pažnje od vanjske buke:

Postavljanje stola, serviranje juhe, postavljanje pribora, kruha, pozivanje na objed, gledanje kroz prozor, odvlačenje do stola, sipanje juhe u tanjur, jedenje juhe.

Smirivanje Helvera:

Skidanje Helvera sa škrinje, drmanje, postavljanje Helvera da sjedne, pripremanje juhe za Helvera, hlađenje, drobljenje kruha, slušanje njegove priče, postavljanje stolice, stavljanje krpe oko vrata, molitva, objedovanje, ljutnja zbog rakije, provjeravanje jede li, glađenje po prsima, pronalaženje trepavice i igranje igre sa željom, pospremanje tanjura, juhe i pribora za jelo.

Provjeravanje vanjske opasnosti:

Pripremanje kave, provjeravanje kroz prozor, ispitivanje Helvera što je radio, što se dogodilo sa Hansenom, drmanje Helvera da sjedne, prijetnja da se ne smije ružno ponašati.

Shvaćanje da je opasnost sve bliže:

Oduzimanje zastavice i kape, pospremanje suđa nakon ručka, smirivanje Helvera, mamljenje jagodama i šlagom, ispitivanje što je Gilbert rekao.

Pristajanje na igru s ciljem odvrćanja pozornosti od vanjske opasnosti:

Slušanje opisa logora, uživljavanje u Helverovu priču, pokušaj odlaska na spavanje, gledanje vojne poduke „Mirno - Na mjestu voljno“, učenje pravilnog izvođenja vojnih vježbi, ležanje na

podu, puzanje, odgurivanje, smirivanje, ležanje na podu, postavljanje šatora, lažno spavanje, trčanje, gimnasticiranje, umivanje, pospremanje, trpljenje vikanja, udaranja.

Otkrivanje što su mu sve radili vani:

Polagano prilaženje, milovanje, igranje s usnicama, tješjenje, igranje zamjena uloga da sam ja Helver, a on Karla.

Igranje igre „Kod doktora“:

Zamjena uloga, zafrkavanje Helvera s njegovom izjavom o kuhinji, ispitivanje gradiva, pohvaljivanje

Provociranje da pukne do kraja i da se konačno smiri

Ispitivanje o snovima, pjevanje uspavanke, smirivanje njegova trganja, milovanje, grljenje, ljubljenje.

Privremeno smirivanje:

Pospremanje kuhinje, pozivanje Helvera na mir, gašenje radija, pospremanje plahte, slušanje polke, odbijanje plesanja.

Otkrivanje prošlosti:

Pristajanje na ples, učenje Helvera kako se pleše polka, plesanje samostalno, zanošenje, prekidanje glazbe, uzimanje zraka i odmaranje, Helverovo otkrivanje njezine prošlosti sa mužem, traženje fotografija i pisama, ispitivanje Helvera, vikanje, bacanje vojnika, proklinjanje Helvera, jecanje, žaljenje za prošlosti, prisjećanje muža, kćerke, kajanje, traženje oprostata i otkrivanje kako je upoznala Helvera.

Približavanje opasnosti:

Upadanje baklje, vanjska galama i sirena, pakiranje Helvera za put, pripremanje ruksaka, kaputa, novaca, skrivanje novca u cipelu, davanje uputa kako da pobjegne, opraštanje s Helverom

Suočavanje sa samom sobom:

Zaključavanje vrata, paljenje svijeće, uzimanje fotografija i pisama, paljenje starih uspomena, opraštanje od uspomena.

Vraćanje Helvera:

Smirivanje Helvera, milovanje, tješjenje, slušanje što mu se dogodilo, previjanje rane, shvaćanje da nema izlaza.

Eutaniziranje Helvera:

Moljenje Anđele čuvaru, pripremanje prostora za igru, postavljanje plahte, uzimanje vode, čaša, svijeća i tablete, igranje igre „slaganje mozaika“, odvrćanje pozornosti Helvera na šarenilo tableta i na sličice, davanje tableta Helveru, ispitivanje kakve su mu, bi li htio još koju, ako popije

danas više, sutra neće morati, postepeno davanje sve više tableta, grljenje, tješjenje, plakanje, prigušeno jecanje, opraštanje od Helvera, proklinjanje Boga, pripremanje za dolazak onih izvana. Kod nabrojanih radnji ima onih koje je autor napisao da Karla obavlja poput pripremanja juhe, postavljanja stola i pribora za jelo, eutaniziranje pomoću tableta i isto tako u nekim trenucima opisano je kako Karla reagira na Helverove postupke. To se može vidjeti u popisu činjenica koje se tiču Karle u poglavlju 3.2. LIK. Nastojali smo u realizaciji postavljanja komada ispoštovati što više autorovih zapisa. Za neke radnje Vanja i ja smo si sami odredili da ćemo ih dodati. Primjer za to su pronalaženje trepavice i igra „Zaželi želju“, zatim igra za usnicama kad proizvodimo brujanje usnicama i prelazimo prstom preko njih i moje pjevanje uspavanke Patak Žut. To nije pisalo u tekstu, ali smo iščitali da bi doprinijelo vjernosti zaigranosti njihovog odnosa i odgovara situacijama u kojima se nalaze. Također smo neke dijelove iz teksta odlučili malo skratiti jer se ponavljaju, a to sve u svrhu održavanja ritma predstave da se ne razvlači.

3.4. SCENSKI POKRET

Što se tiče tjelesne prilagodbe kod Karle sam pokušala tražiti vertikalni stav. Pritom mislim najviše kod stajanja i kod hodanja. Time se postiže ozbiljnost, čvrstoća i daje informacija da je to jedna žena koja je čvrsto na zemlji. Tako je postavljena na početku, ali kako radnja odmiče ona pristaje na sve više igara sa Helverom i vidimo da se zapravo radi o ne toliko staroj ženi, ali da ima i smisla za humor i zabavu. Nego zapravo da se radi o osobi koja nosi teret iznutra koji ju svaki dan prati. Njezin fizički postepeni slom se događa u drugoj polovici. Ona je čvrsto građena i može puno pretrpjeti, a to smo vidjeli iz fizički zahtjevnih vježbi koje ju Helver tjera da nauči, ona izdržava sve njegove zahtjeve. Najveći njezin slom emotivni, ali i fizički dogodi se u trenutku kada misli da su njezine uspomene, fotografije i pisma zauvijek izgubljeni. U tom trenutku klone i pada na koljena, zajedno s kutijom koja joj je još jedina preostala od prošlog života. Ubrzo nakon što saznamo da pisma i fotografije ipak nisu izgubljeni, ona se ustaje i sjeda za stol. Da u njoj još i dalje ima „vatre“ i energije vidimo u daljnjem razvoju kada spretno, brzo i efikasno pakira Helvera za put. Na kraju opet bude slomljena tako da sam kraj dočeka na koljenima klečeći u zagrljaju s umrlim Helverom.

3.5. SCENSKI GOVOR

Tekst je originalno pisan na poljskom jeziku, ali je preveden na standardni hrvatski jezik. Karlin govor je čist, precizan, bez govorne mane i poštapalica. Najveći zadatak u glumačkom smislu je kako prikriti od početka do gotovo posljednje trećine teret kojeg nosi iznutra. Djelomično to prikrivanje uključuje i njezin način govora. Tu sam nastojala osvijestiti gdje je prostor stanki, kada

spustiti ton, kada pojačati, kada ubrzati, a kada usporiti. Primjer za korištenje stanki i sporijeg govora je njezin monolog u kojem otkriva činjenice iz prošlosti. Taj monolog slijedi netom nakon njezinog emotivnog sloma i prisjećanja muža i kćeri. Sama odluka da počne o tome pričati dolazi od Helverovih pitanja o mužu i kćerki. U monolog krećem tiše, sporije, a onda postepeno vežem rečenice jednu za drugom kako bi se dogodila struja svijesti. Primjer kod pojačavanja tona je kod otkrivanja poziva na kvalifikacijsku komisiju. U prostoru sam nasuprot Helvera, ali na drugoj strani stana i postepeno mu se približavam. Kako mu prilazim tako i svaka moja rečenica biva glasnijom i oštrijom jer radi se o trenutku da mu ona odluči sve sasuti u lice i želi da on to čuje. Sporije i jasnije govorenje prisutno je u dijelu kada mu objašnjavam kako da pobjegne. U tom odjeljku bitno je da mu sve informacije vrlo precizno i više puta ponovim kako bi zapamtio. Iz tog razloga tu je govor nešto sporiji, usmjereniji i jasniji.

Kako je čitav tekst pisan u obliku dijaloga između Karle i Helvera uglavnom su replike kraće i vežu se jedna na drugu tako da skupa gradimo dinamiku rečenica s obzirom na radnju koju obavljamo. U pojedinim dijelovima Helver ima svoje monološke dionice upućene meni, a isto tako i ja imam monolog kojeg zapravo njemu govorim.

4. VIZUALNO OBLIKOVANJE

U vizualnom oblikovanju analizirat ću elemente koji su doprinijeli za kreiranje uloge Karle. Tu ulaze kostim, frizura i šminka, scenografija, glazba i vanjski zvukovi.

4.1. KOSTIM

Kostim Karle sastoji se od tamno crvene haljine, smeđeg remena, svijetlo sive veste bez rukava i smeđih kućnih cipela. U dogovoru s profesoricom Lacinom odabrala sam iz fundusa crvenu haljinu koja ima okruglu kragu, tri-četvrt rukave i duljinu do ispod koljena. Odlučila sam se za crvenu boju kako bih istaknula žar i žestinu koju Karla nosi u sebi čitav komad i koji tek u posljednjoj trećini izađe na vidjelo. Kako bih ostavila dojam starije osobe od Helvera dodali smo pletenu sivu vestu kakvu obično nose starije osobe, a kao element ženstvenosti istaknuli struk smeđim pojasom. Bilo mi je bitno u odabiru kostima da se mogu slobodno kretati (pogotovo u dijelovima koji su fizički aktivni u prostoru) i da mi je za to obuća udobna i funkcionalna. Zbog toga sam se odlučila na smeđe kućne cipele s ravnom potplatom. Na sceni se može vidjeti još kaput, njezina crvena torbica, nekoliko pari cipela i papuča koji svi aludiraju da se radi o jednoj ženi koja je porijeklom iz radničke klase, da živi oskudno u svojim nekoliko kvadratnih metara.

Slika 2: Karla i Helver

Slika 3: Karla i Helver

Slika 4: Karla na početku predstave

4.2. FRIZURA I ŠMINKA

Za frizuru sam odabrala jednostavno riješenje kose svezane u punđu. Time na početku dajem informaciju da je Karla jedna ozbiljna, uredna žena koja kako vrijeme prolazi i kako se radnja razvija sve više postaje raščupanija i taj red koji vlada na početku izmiče sve više prema kraju. Ta promjena se najviše vidi ako se uspoređi početak i kraj predstave. To je vidljivo iz usporedbe Slike 4 i Slike 5.

Šminka je decentna i gotovo neprimjetna. Puder u boji kože prekriva lice. Crnom olovkom su lagano istaknute oči u kombinaciji s crnom maskarom. Usnice su lagano naglašene crvenim ružem. Sva šminka je minimalistička jer se radi o ženi kojoj je prvenstveno bitna urednost, funkcionalnost i ne drži previše do toga da se uređuje. U skladu s građanskim pravilima radničke klase. Također je takav odabir šminke jer se Vanja i ja puno krećemo i znojimo, a i u jednom trenutku se umivamo, tako da bi se sve razmazalo.

Slika 5: Karla pred kraj predstave

Slika 6: Karla na kraju predstave

4.3. SCENOGRAFIJA

SCENA: Radničko-građanska sirotinjska kuhinja. Kuhinjski namještaj - mješavina stilova s prijeloma XIX. i XX. stoljeća do tridesetih godina XX. stoljeća...

Na kredencu velike konzerve, keramička posudica, ogroman radio iz tridesetih godina...

RADNJA DRAME odvija se u kuhinji jednosobnog stana u sirotinjskoj radničko-građanskoj četvrti velikog industrijskog grada u Europi.

(Villqist, I., *Helverova noć*, str. 2)

Scenografiju čine elementi kuhinje i umjetni zidovi. Zidovi su prebojani bazno u oker boju i preko toga u zelenoj nijansi cvjetni uzorak. Radi se o starinskoj vrsti valjka za boju koji na sebi ima izbočen uzorak koji ostavlja trag kad se umoči u boju i povuče preko ravne površine. Koristeći taj valjak dobili smo na vjerodostojnosti zidova iz tog doba. Visina zida je 2,20 m. Visina je takva iz praktičnih razloga kako bi se blende mogle prevoziti prilikom gostovanja, ali ujedno kako bi stvorili dojam malenog radničkog stana. Zidovi su postavljeni s tri strane, dok četvrta ne postoji i to je prostor otvoren prema publici. Bočne strane zidova se mogu pomicati, ovisno o sceni gdje igramo. U sredini je postavljen drveni stol s ladicom, sa svake strane po dvije drvene stolice s mekim sjedištem. Stol je prekriven svijetlo smeđim stolnjakom s jednostavnim kvadratnim uzorkom. U pozadini se nalazi veliki kredenac s pretincima. Ispunjen je limenim kutijama, tanjurima, kutijom za prvu pomoć, čašama, tanjurićima, šalicama koje odgovaraju tridesetim godinama. Na vrhu kredenca je postavljen starinski radio preko kojeg Karla i Helver slušaju vijesti i glazbu. Pored kredenca koji je u svijetlim tonovima zelene boje, isto kao i škrinja u kojoj Karla čuva plahte i spremljen Helverov ruksak za put, nalazi se još i stol na kojem je električno kuhalo i neke kuhinjske namirnice. Stol je ispunjen loncima, posudama, bocama koje daju dojam da žive u tom prostoru. Gledano iz publike, s lijeve strane, između škrinje i kuhinjskog radnog stola nalazi se prolaz u drugu sobu. Kako bi se dalo punine tom dijelu scene dodali smo zastore na prozor i na prolaz. Zavjese na sebi imaju čipkasti jednostavni uzorak koji daje dojam da se radi o siromašnoj i jednostavnoj obitelji. Nasuprot tog prolaza, s druge strane nalaze se ulazna vrata smeđe boje. Pored njih vješalica za kapute, ispod nje nekoliko pari cipela. Pored kredenca nalazi se i postolje za lavor u istom tonu kao i kredenac, škrinja i uzorak na zidovima. S druge strane ulaznih vrata dodali smo starinski tamno-smeđi ormarić s ladicama na kojeg smo postavili nekoliko knjiga i Karlinu torbicu. Pored tog ormarića nalazi se još jedan mali ormarić u kojem Helver čuva svoju kutiju s vojnicima. Svi elementi koji se nalaze na sceni su u nekom trenu korišteni i nalaze se tamo s razlogom. Dodali

smo još nekoliko detalja poput dvije slike na zidu pored ulaznih vrata, vješalicu za krpe, križ, kristalnu svjetiljku. Najviše smo se vodili opisima prostora iz didaskalija teksta i ono što smo bili u mogućnosti nabaviti, to smo ubacili, a za druge stvari koje nismo mogli nabaviti smo nadomjestili ili izbacili (primjerice crveni kuhinjski pod poput poda na brodu, to nismo uspjeli nabaviti). Jedan od meni najdražih scenografskih detalja je limeni luster koji se sastoji od limenog tanjura i žarulje kojeg smo pronašli isto tako u jednom obližnjem selu i koji je bio korišten kao rasvjetno tijelo u svinjcu. Očistili smo ga i spustili produžnim kablom u centar scene direktno iznad kuhinjskog stola. Luster je uključen u predstavu na način da svako toliko svjetlo zatitra i time daje znak da je opasnost izvana sve bliže i to sve do trenutka kada nestane struje. Tad luster i rasvjetu na struju zamjenjuje svijeća postavljena na tanjurić.

Čitav prostor igre je cijelo vrijeme isti, a mijenja se u skladu razvojem radnje. Primjerice, na početku dok upoznajem Karlu i Helvera prostor je uredan, sve je više-manje na svom mjestu. Kako Helver podučava Karlu vojničkim vježbama i kako je opasnost sve bliže tako i prostor postaje sve kaotičniji, Helver razbacuje stolice, stol, odjeću, obuću. To se može vidjeti iz usporedbe Slike 5 i Slike 6.

Rasvjeta je jednostavna. Na početku je stan blago osvijetljen dok publika ulazi. Kada svi uđu, svjetlo se pojačava i vidimo Karlu koja priprema ručak. Kroz prozor sa strane prodire lagano plavičasto svjetlo koje daje dojam da je predvečer. Tijekom igranja svijetlo lagano zatreperi i to je najviše vidljivo po lusteru u centru jer se radi o padu napona što dovodi do potpunog nestanka struje. U tom trenu Karla ostaje sama, pali svijeću i pali svoje stare uspomene. Tu se svjetlo lagano pojačava, ali do kraja ostaje mračnije nego što je bilo.

Slika 7: Karlin i Helverov stan na početku predstave

Slika 8: Karlin i Helverov stan na kraju predstave

4.4. GLAZBA I VANJSKI ZVUKOVI

Na početku predstave dok publika ulazi svira nekoliko pjesama kako bi publiku već uveli u atmosferu tridesetih godina. Tijekom predstave čuju se zvukovi horde koja prolazi pored zgrade, stupanja, skandiranja, prolazaka kamiona, automobila, gradske buke, razbijanje stakla, sirena. Kako imamo veliki radio na kredencu preko njega se čuju vijesti, zvukovi marširanja koje Helver koristi za svoju igru i ujedno pušta i polku na koju je Karla plesala na svom vjenčanju. U dijelu kada pali svoje uspomene čuje se u pozadini snimka Hitlerovog govora. Time se daje do znanja koliko je alarmantno stanje i koliko je ustvari vani opasno pogotovo za „onakve poput Helvera“. Na kraju svira u pozadini sasvim tiho instrumentalna verzija Marlene Dietrich, dok na samom kraju čujemo stupanje koraka koji se približavaju stanu i glasno udaranje o vrata sve dok Karla ne ugasi svijeću i bude potpuni mrak.

5. ZAKLJUČAK

Na kraju bih rekla da sam kroz ovaj pismeni rad imala priliku proći još jednu analizu rada na ulozi Karle i da je i ovaj diplomski rad također svojevrsan doprinos daljnjem životu te uloge, osim činjenice da nakon ispita i dalje igramo tu predstavu. Pisala sam o koracima koje sam poduzela kako bih stvorila ulogu. Koristila sam literaturu, svoje životne situacije i svoje znanje koje sam do sada stekla. Jesam li uspjela? Ne znam zapravo trebam li se zamarati trenutno pitanjem uspjeha već glumom samom, daljnjim radom na sebi, neprestana analiza onog što radim, kako radim, zašto radim, što mogu bolje, što je bilo dobro. Daljnja pitanja koja mi se otvaraju po završetku ovog procesa je kako to da sam baš odabrala tu ulogu, što ja kao Marijana želim poručiti i koji je moj umjetnički stav spram ovakvog komada i ove uloge?

U vremenu u kojem na svakodnevnoj bazi vidimo terorističke napade, u vremenu kada nam se čini da je opasnost negdje drugdje i negdje daleko od nas zapravo pitanje je koliko smo svjesni strahote totalitarnog društva. Radi li se tu o Hitleru i nacizmu ili nekom drugom -izmu, zapravo nije bitno. U tome leži svevremenost ovog komada koji progovara o dvoje ljudi koji imaju neki odnos i koji samo pokušavaju preživjeti. Pitanje je što je zaključak ovog komada? Da postoji zlo i zlo? I da treba odustati i umrijeti. Upravo suprotno. Iako je Karla odabrala zlo eutanazije jadnog Helvera, ovakva priča bi trebala djelovati na sve koji ju gledaju da spriječe da se takve stvari događaju. Jer one se događaju i danas u 21.stoljeću, htjeli mi to priznati ili ne. Upravo u tim razlozima leži moj trenutni odgovor što me motivira kod ove uloge da i dalje radim na njoj.

Na kraju, znam da i nakon ovih silnih riječi nastojanja opisivanja procesa rada ne mogu reći da poznajem „recept“ kako napraviti ulogu i da znam kako se glumi. Ono što mogu reći je da se ponovno mogu pozvati na sve one glagolske imenice iz uvoda i da ću se nastaviti truditi otkrivati što to sve znači baviti se glumom, a samim time i životom jer gluma jest privilegija da otkrivam život oko sebe i u sebi. Još jednom spoznajem da „znam da ništa ne znam“.

6. POPIS SLIKA

Slika 1: Plakat predstave *Helverova noć*

Slika 2: Karla i Helver

Slika 3: Karla i Helver

Slika 4: Karla na početku predstave

Slika 5: Karla pred kraj predstave

Slika 6: Karla na kraju predstave

Slika 7: Karlin i Helverov stan na početku predstave

Slika 8: Karlin i Helverov stan na kraju predstave

7. INTERNET IZVORI

1. Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Ingmar_Villqist, 25.2. 2016.
2. Gradsko kazalište Požega, <http://gkp.hr/repertoar/221-helverova-noc.html>, 25.2. 2016.
3. Film polski, <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=52718>, 25.2.2016.

8. LITERATURA

1. Stanislavski, K.S. *RAD GLUMCA NA SEBI I*, CEKADE, 1989.
2. Stjepanović, B., *GLUMA III; Igra*, IVPE CETINJE, 2014. treće izdanje
3. I.Villqist, *Helverova noć*, 1999.

9. SAŽETAK

Helverova noć, naslov je predstave Gradskog kazališta Požega i ujedno diplomski rad iz glume Marijane Matoković i Vanje Jovanovića pod mentorstvom doc. art. Jasmina Novljakovića na Umjetničkoj akademiji u Osijeku, na odsjeku za kazališnu umjetnost, smjer gluma i lutkarstvo. U ovom pismenom radu Marijana opisuje proces rada na predstavi s naglaskom na analizu procesa kreiranja uloge Karle. Na početku iznosi činjenice o autoru, o porijeklu dramskog teksta, o procesu nastanka ispita i predstave u kazalištu u Požegi. Navodi se cjelokupni autorski tim i analizira proces rada na predstavi. U analizu su uključeni elementi odnosa glumica - lik - uloga i opisana sredstava pomoću kojih Marijana kreira lik Karle. Tu su uključeni scenski pokret, govor, činjenice koje se odnose na Karlu, radnje koje obavlja, vizualno oblikovanje (kostim, scenografija, oblikovanje zvuka). Na kraju je izveden zaključak u kojem je navedeno da se radi o uspješnom diplomskom ispitu koji je imao privilegiju da postane predstava koja se nastavila igrati i dalje nakon premijere.

Ključne riječi: Helver, Karla, gluma, Villqist, Ingmar

10. SUMMARY

Helver's night - a title of a theatre play performed in City Theatre Požega and also masters exam in acting performed by Marijana Matoković and Vanja Jovanović, mentored by doc.art Jasmin Novljaković, on Academy of Arts in Osijek, theatre department, acting and puppetry. In this written thesis Marijana describes process of creating theatre play with a focus on creating role of Karla. In the beginning there are facts about author, about play, about process of creating exam and theatre play in Požega. Whole team is listed and detailed description of process also. Analyses includes description of relationship between actress, character and role. Also it is described which means are used to create role of Karla. It includes scene movement analyses, speech, facts written in text, actions, visual design (costume, scenography, sound design). In the end there is conclusion that it is very successful exam which continued to live after premiere in theatre.

Key words: Helver, Karla, acting, Villqist, Ingmar